

በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት
ሰበር ሰሚችሎት

የሰ/መ/ቁ. 213835

መጋቢት 27 ቀን 2014 ዓ.ም

ዳኞች :- ብርሀኑ አመነው
ተሾመ ሽፈራው
ሀብታሙ እርቅይሁን
ብርሀኑ መንግስቱ
ነፃነት ተገኝ

አመልካች- የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ- ነ/ፈ.ጂ ኤልሳቤጥ ጌታቸው

ተጠሪዎች- 1. ሲ. ጂ. ሲ. አቨርሲስ ኮንስትራክሽን ሊሚትድ- ጠበቃ ጥላሁን ሰቦቃ

2. ወጋገን ባንክ ኢ.ማ - ነ/ፈ.ጂ አዲሱ ሀሰን

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ጉዳዩ ቼክን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ በተጀመረበት በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት 1ኛ ተጠሪ ከሳሽ፣ አመልካች ተከሳሽ፣ እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ እና ሌሎች ሁለት ሰዎች ጣልቃ ገብ በመሆን የተከራከሩ ሲሆን 1ኛ ተጠሪ ባቀረበው ክስ በአመልካች ባንክ ቦሌ መድኃኒዓለም ቅርንጫፍ ካስከፈትኩት ሂሳብ ውስጥ ብር 221,054.40 ቁጥሩ EG 23310195 በሆነ ቼክ ለተክለኃይማኖት ደረጃ ሶስት የጭነት ትራንስፖርት ባለቤቶች እንዲከፈል ያዘዘኩ ቢሆንም ማህበሩ ቼኩን ለክፍያ ለአመልካች ሲያቀርብ ለክፍያ ከቀረበው ቼክ ጋር ተመሳሳይ ቁጥር ለያዘ እና 1ኛ ተጠሪ አውጥቶታል በተባለ ቼክ በቀን መጋቢት 12 ቀን 2010 ዓ.ም ብር 1,800,000.00 ኃይለመለኮት አርያም ለተባለ ግለሰብ ክፍያ ፈጽሟልሁ በማለት ክፍያ እንዲፈፀምለት ትዕዛዝ ለሰጡለሁለት ማህበር ክፍያ ሳይፈጽም ቀርቷል፤ አመልካች ክፍያ ፈፀሜለታለሁ የሚለው ቼክ በ1ኛ ተጠሪ እጅ የሚገኘው የቼክ ጥራዝ አካል አይደለም፤ ሰነዱንም አላውቀውም፤ ስለሆነም አመልካች የቀረበት ቼክ ላይ ያለው ፊርማ የሂሳቡ ባለቤቶች መሆኑን ሳያረጋግጥ፤ በዳብረው አሰራርም ክፍያው እንዲፈፀም የማረጋገጫ እና የጽሁፍ ማሳወቂያ ደብዳቤ እንዲደርሰኝ ሳያደርግ ያለአግባብ የከፈለውን ገንዘብ ወጪ ከተደረገበት ጊዜ አንስቶ ከሚታሰብ ህጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍል ተብሎ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቋል።

አመልካች በበኩሉ በቀን ጥር 22 ቀን 2011 ዓ.ም ጽፎ በሰጠው መልስ የቼኩ ክፍያ የቀረበው ለወጋገን ባንክ ቦሌ ቅርንጫፍ ሲሆን በቅድሚያ የታዘዘው ኃይለማርያም አርያም ለተባለ ግለሰብ ነው። በኋላም ተላልፎ ወይም በጀርባ ተፈርሞ የተከፈለው ከድጃ አብዱራህማን ለተባለች ግለሰብ ወጋገን ባንክ ቦሌ መድኃኒዓለም ቅርንጫፍ በከፈተችው ቁጥሩ 01734649230101 በሆነ ሂሳብ አማካኝነት ነው። ወጋገን ባንክ የላከው ቼክ ትክክለኛ እና ለክፍያ ብቁ ስለመሆኑ በቼኩ ጀርባ ላይ በባንኩ ሰራተኞች ፊርማ ለክፍያ ማረጋገጫ የሚሆነውን ለማስገባት ተቀብለናል የሚል ማህተም ቼኩ ላይ ተመቶበት ነበር። ለክሱ ምክንያት የሆነውን ቼክም ሆነ የክፍያ ማረጋገጫ ሰነዱን የተለያዩ ቅጾችን በመሙላት ጥርጣሬዎችን በመዘጋት በደንበኛው ጉዳይ ላይ እምነት እንዲኖረን በማድረግ ክፍያውን እንድንፈጽም ያደረገ በመሆኑ ኃፊነት ያለበት ወጋገን ባንክ ነው። 1ኛ ተጠሪ ሂሳቡን እንዲያንቀሳቅሱ የፈቀደላቸውን ግለሰቦች ያሳወቀን ሲሆን በቼኩ ላይ ያለው ፊርማ እና ግለሰቦቹ የሰጡት ናሙና የፊርማ ተመሳሳይ ነው። ፊርማውን በእይታ ብቻ ከማመሳከር ባለፈ የምናረጋግጥበት የተለየ የቴክኒክ መሳሪያ የለንም። ክፍያውን የፈፀምነውም የተለመደውን አሰራር ተከትለን ሲሆን ክፍያውን ለማረጋገጥ ለአመልካች ስልክ ለመደወል ያደረግነው ጥረት አልተሳካም። የሂሳብ እንቅስቃሴውን የሚያሳይ የሂሳብ መግለጫ ለ1ኛ ተጠሪ የተላከለት ቢሆንም በ15 ቀን ውስጥ ቅሬታውን አልገለፀም። ይህም በወጪና ገቢው ላይ የተስማማ መሆኑን ያሳያል። ስለሆነም ከሳሽ ራሱ ኃላፊ ነው ወይም ጣልቃ ገቦችን ከሶ መጠየቅ አለበት ከሚባል በስተቀር ኃላፊነት የለብኝም በማለት ተከራክሯል።

በአመልካች ጠያቂነት 2ኛ ተጠሪ ወደ ክርክሩ ጣልቃ ገብቶ ባቀረበው መልስ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቼክ 1ኛ ተጠሪ በአመልካች ባንክ በከፈቱት ሂሳብ ላይ የተሰጠ ሲሆን በተለመደው አሰራር የቼኩን ትክክለኛነት እና የፈራሚዎቹን ማንነት ማረጋገጥ ያለበት አመልካች ነው። እኛ የቼኩን ትክክለኛነት እና ለክፍያ ብቁ መሆኑን ልናረጋግጥ የምንችልበት አግባብ የለም። ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቼክ የተከፈለው Real Time Gross Settlement በተባለ እና በኢትዮጵያ ብሔራዊ ባንክ በተቀረፀ ስርዓት ነው። ስርዓቱ እንደ ቼክ እንዲከፈለው የታዘዘለት ሰው ሂሳብ ወደ ከፈተበት ባንክ በመቅረብ ክፍያው ወደ ሂሳቡ እንዲከፈል ቼኩን ለባንኩ የሚያስረክብበት እና ቼኩን የተቀበለው ባንክ ደግሞ እንዲከፈል ለታዘዘው ባንክ በመስጠት ከፋዩ ባንክ የቼኩን ትክክለኛነት ካረጋገጠ በኋላ ክፍያ የሚፈፀምበት ስርዓት ነው። ቼኩን የተቀበለው ባንክ በቼኩ ጀርባ ላይ ማህተም የሚያደርግ እና ቼኩን ከተከፋዩ ላይ የተቀበለ ስለመሆኑም የማረጋገጫ ሰነድ መስጠቱ ብቻውን የቼኩን ትክክለኛነት የሚያረጋግጥ አይደለም። ስለሆነም ኃላፊነት የለብንም በማለት ተከራክሯል። ሌሎቹን ጣልቃገቦች በሚመለከት ሊቀርቡ ባለመቻላቸው ጉዳዩ በሌሉበት እንዲቀጥል ትዕዛዝ ተሰጥቷል።

ጉዳዩ በመጀመሪያ የቀረበለት የፌዴራል ክፍተኛ ፍርድ ቤትም ከግራ ቀኝ በዚህ መልኩ የቀረበውን ክርክር እና ማስረጃ ከመረመረ በኋላ አመልካች በቼኩ ላይ የተመለከተውን ገንዘብ ለአቅራቢዎቹ ከመክፈሉ በፊት ለክፍያ በቀረበው ቼክ ላይ የሰፈረው ፊርማ 1ኛ ተጠሪን በመወከል በሚፈርሙት ፈራሚዎች የተፈረመ መሆን ያለመሆኑን የማረጋገጥ ኃላፊነት ያለበት ሲሆን፤ ይህም ለማድረግ የተለየ ሳይንሳዊ አካሄድ አመልካች እንዲከተል ባይጠበቅበትም በቼኩ ላይ የተመለከተውን ፊርማ የቼኩ ፈራሚዎች ከሰጡት የፊርማ ናሙና አንጻር በዓይን አይቶ ተመሳሳይ መሆኑን

ማረጋገጥ እንደሚቻል፤ በዚህ ረገድ ለክፍያ በቀረበው ቼክ ላይ የተመለከተው ፊርማ በሲስተም ውስጥ ካለው የፈራሚዎች ፊርማ ናሙና ጉዳዩን በያዘው ዳኛ ሲታይ የማይመሳሰል መሆኑን መረዳት እንደሚቻል፤ በዓይን እይታ የማይመሳሰል መሆኑን መረዳት እየተቻለ በቸልተኝነት ክፍያውን በመፈጸም የአመልካች ባንክ በፈጸመው ጥፋት ለ1ኛ ተጠሪ ኃላፊነት አለበት። 2ኛ ተጠሪ የክፍያ ማረጋገጫ ደብዳቤ ለአመልካች የላከለት 2ኛ ተጠሪ ስለመሆኑ ባያከራክርም 2ኛ ተጠሪ የ1ኛ ተጠሪን ገንዘብ በአደራ አስቀምጦ በቀጥታ ክፍያ የፈፀመ ባለመሆኑ የቼኩን ትክክለኛነት የማረጋገጥ ግዴታ የለበትም፤ ላረጋገጥ ቢልም የቼኩ ፈራሚዎች የፊርማ ናሙና ስለሌለው አይችልም፤ 2ኛ ተጠሪ የማይመለከተውንና የማይችለውን ነገር ለምን አላደረገም ተብሎ ኃላፊነት አለብህ ሊባል የሚችልበት የህግ ወይም የውል ምክንያትም የለም፤ የስር 2ኛ እና 3ኛ ጣልቃ-ገቦች አከራካሪውን ገንዘብ የወሰዱት በሃሰት የተዘጋጀ ቼክ እና የክፍያ ማረጋገጫ ደብዳቤዎችን ተጠቅመው ስለመሆኑ በማስረጃ የተረጋገጠ ሲሆን ግለሰቦቹ ቀርበው አላስተባሉም፤ አመልካችም በንግድ ህግ ቁጥር 898(1) እና በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 2786(1) መሠረት ገንዘቡን የመክፈል ኃላፊነት አለበት፤ የኃላፊነቱን ሁኔታ በሚመለከት ሶስቱም ማለትም አመልካች፤ የስር 2ኛ እና 3ኛ ጣልቃ-ገቦች በአንድነትና በነጠላ ኃላፊነት አለባቸው በማለት ወስኗል። አመልካች በዚህ ውሳኔ ባለማስማማት ይግባኙን ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ያቀረበ ቢሆንም አቤቱታው ተሰርዞታል። ለዚህ ፍርድ መነሻ የሆነው የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ለማስለወጥ ነው። አመልካች በጳጉሜን 03 ቀን 2013 ዓ.ም ጽፎ ባቀረበው 06 ገጽ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ተፈጽመዋል ያላቸውን ስህተቶች በመዘርዘር በዚህ ችሎት እንዲታረሙለት ጠይቋል። የአቤቱታው ይዘትም በአጭሩ ገንዘቡን ስንክፍል በተለመደው አሰራር እና በህጉ መሠረት የቼኩን ትክክለኛነት በማረጋገጥ፤ በቼኩ ላይ ያለውን ፊርማ የ1ኛ ተጠሪ ፈራሚዎች ከሰጡት ናሙና ጋር በአይን እይታ በማመሳከር ከፍለን እንዲሁም ይህንኑ የሚሳይ የሰነድ ማስረጃ አቅርቦን እያለ ማስረጃ እንዳልቀረበ ተደርጎ ውሳኔ መሰጠቱ፤ 2ኛ ተጠሪ የደንበኞቹን አድራሻ እና ማንነት አረጋግጫለሁ በማለት መሃተብ መትቶ ለአመልካች ልኮ እያለ የአንደኛ ተጠሪን ገንዘብ በአደራ አስቀምጦ በቀጥታ የክፈለ ባለመሆኑ የቼኩን ትክክለኛነት የማረጋገጥ ግዴታ ስለሌለበት ኃላፊነት የለበትም መባሉ መሠረታዊ የህግ ስህተት ስለሆነ ሊታረም ይገባዋል የሚል ነው።

ጉዳዩም በሰበር አጣሪ ችሎት ተመርመሮ የስር ፍርድ ቤት 2ኛ ተጠሪን ከኃላፊነት ነፃ ያደረገበት አግባብ መጣራት አለበት ተብሎ ለዚህ ሰበር ችሎት ቀርቧል። በዚሁም መሠረት ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡበት ተደርጎ 1ኛ ተጠሪ በቀን 22/05/2011 ዓ.ም ጽፎ ባቀረበው መልስ የሰበር አመልካቹ የቼክ ሰነዱ ከ1ኛ ተጠሪ እጅ ጠፍቶ ነበረ በማለት በስር ፍርድ ቤት ያላነሳውን የፍሬ ነገር መከራከሪያ ነጥብ በማንሳት መከራከሩ ስነ-ስርዓታዊ አይደለም፤ ያነሳቸው የቅሬታ ነጥቦችም ፍሬ ነገርን እና ማስረጃን የሚመለከቱ በመሆኑ ይህ ሰበር ችሎት ጉዳዩን የማየት ስልጣን የለውም፤ ገንዘቡን ለ1ኛ ተጠሪ የመተካት ሙሉ ኃላፊነት ያለበት አመልካች ራሱ ነው ሲል የተከራከረ ሲሆን 2ኛ ተጠሪ በበኩሉ አመልካች በስር ፍርድ ቤት ያላነሳውን ክርክር በማንሳት መሠረታዊ የህግ ስህተት ተፈጽሟል ሲል ያቀረበው ክርክር ተገቢነት የለውም፤ አመልካች ባቀረበው አቤቱታ በብሔራዊ ባንክ የወጣውን መመሪያ ቁጥር 46/2010 የትኛውን ድንጋጌ እንደጣሰ ያቀረበው

ክርክር የለም፤ በአከራካሪ ቼክ ክፍያ የተፈፀመላትን ግለሰብ ሂሳብ ስንከፍት በመመሪያው መሠረት ሁሉንም ቅድመ ሁኔታዎች አሟልተን ነበር፤ በቼኩ ጀርባ ላይ ማህተም ማድረጋችን ብቻውን ዋስትና እንደሰጠን የሚያስቆጥርብን ካለመሆኑም በላይ በብሔራዊ ባንክ መመሪያ ውስጥ የሌለ ሃሳብ ነው የሚሉ እና ሌሎች በስር ፍርድ ቤት ያነሳቸውን መከራከሪያዎች በመደገም በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጠው ውሳኔ ሊፀና ይገባል በማለት ተከራክሯል። አመልካችም የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥቶ ተከራክሯል።

ከስር ጀምሮ የጉዳዩ አመጣጥ እና የግራ ቀኝ ክርክር ይዘት አጠር አጠር ባለ መልኩ ሲታይ ከፍ ሲል እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሮታል። እንደመረመረውም 1ኛ ተጠሪ ባቀረበው ክስ ለጠየቀው ዳኝነት መሠረት ያደረገው ተገቢውን ጥንቃቄ የማድረግ ግዴታውን ባለመወጣት ተመሳሳሉ ተዘጋጅቶ በቀረበው ተመሳሳይ ቁጥር ባለው ቼክ ከሂሳቡ ወጪ አድርጎ ለሦስተኛ ወገን የከፈለውን ገንዘብ አመልካች የመተካት ኃላፊነት ያለበት መሆኑን በመጥቀስ ሲሆን፤ አመልካች የሚከራከረው ለክፍያው ምክንያት በሆነው ቼክ ላይ የተመለከተው ፊርማ በባንክ በዳበረው የክፍያ አሠራር መሠረት በዓይን ሲታይ ከ1ኛ ተጠሪ ድርጅት ቼክ ፈራሚዎች የፊርማ ናሙና ጋር ተመሳሳይ መሆኑን በማረጋገጥ እንዲሁም ቼክ አቅራቢው (ተከፋዩ) ከ2ኛ ተጠሪ ቼኩንና የክፍያ ማረጋገጫ ይዘው ቅጽ ሞልተው በማቅረባቸው ምክንያት ደንበኛውን በመተማመን በመሆኑ ኃላፊነቱ የ2ኛ ተጠሪ ነው በማለት ይከራከራል። አመልካች ኃላፊነቱ የ2ኛ ተጠሪ መሆኑን ጠቅሶ ወደ ክርክሩ እንዲገባ ባቀረበው ጥያቄ መሠረት 2ኛ ተጠሪ ወደ ክርክሩ ገብቶ ኃላፊነት የለብኝም የሚልባቸውን ምክንያቶች በዝርዝር በመጥቀስ የተከራከረ ሲሆን፤ ከፍ ሲል እንደተገለጸው የስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት 2ኛ ተጠሪ ኃላፊነት የለበትም በሚል የወሰነ ሲሆን ለዚህ የሰጠው ምክንያትም ክፍያው የቀረበው ለአመልካች ባንክ እንጂ ለ2ኛ ተጠሪ ባንክ በመሆኑ በቼኩ ላይ የተመለከተው ፊርማ የ1ኛ ተጠሪ ፈራሚዎች መሆን ያለመሆኑን አረጋግጦ ክፍያውን የመፈጸም ኃላፊነት የአመልካች እንጂ የ2ኛ ተጠሪ ኃላፊነት ካለመሆኑም በላይ የቼኩ ፈራሚዎች የፊርማ ናሙና የሚገኛው በአመልካች ዘንድ እንጂ በእርሱ ዘንድ ባለመሆኑ 2ኛ በቼኩ ላይ የተመለከተው ፊርማ ከ1ኛ ተጠሪ ቼክ ፈራሚዎች ፊርማ ጋር ተመሳሳይ መሆን ያለመሆኑን ሊያረጋግጥ የሚችልበት ሁኔታ የለም በማለት ነው። ከዚህ ሁሉ በመነሳት የዚህን ችሎት ምላሽ የሚያስፈልጋቸው ጭብጦች፡-

1. 2ኛ ተጠሪን ከኃላፊነት ነፃ በማድረግ የተሰጠው ውሳኔ በአግባቡ ነው ወይስ አይደለም?
2. ለክፍያው ምክንያት በሆነው ቼክ ላይ የተመለከተው ፊርማ ከ1ኛ ተጠሪ ቼክ ፈራሚዎች ፊርማ ናሙና ጋር አይመሳሰልም የሚል ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ የደረሰበት ድምዳሜ የማስረጃ አቀባበል መርህን መሠረት ያደረገ ነው ወይ? የሚሉ ናቸው።

ከመጀመሪያው ጭብጥ ስንነሳ፤ እንደሚታወቀው አንድ ሰው ለሌላ ሰው በፍትሐብሔር ኃላፊነት የሚኖርበት በህግ ወይም በወል የተጣለበትን ግዴታ በመጣስ ወይም የተጣለበትን ኃላፊነት ባለመወጣቱ ምክንያቱ ጉዳት ያደረሰ መሆኑ ሲረጋገጥ ነው። የፍትሐብሔር ኃላፊነት አለበት በሚል በሌላ ሰው ላይ ክስ ወይም ክርክር የሚያቀርብ ሰው፤ ክሱ ወይም ክርክሩ የቀረበበት ሰው ከህግ ወይም ከወል የመነጨ ኃላፊነት ያለበት መሆኑን የማስረዳት ግዴታ ይኖርበታል። በዚህ ረገድ

አመልካች 2ኛ ተጠሪ ኃላፊነት አለበት በማለት አጥብቆ የሚከራከረው ቼክ አቅራቢው ቼኩን እና የክፍያ ማረጋገጫ ሰነዱን በመያዝ ተገቢውን እና ሌሎች ተያያዥ ቅጽ ሞልቶ ክፍያ እንዲፈጸም ወደ አመልካች ባንክ ለክፍያ ያቀረበው 2ኛ ተጠሪ በመሆኑ እና ይህ መሆኑም ጥርጣሬዎችን በመዘጋት በደንበኛው ላይ አመልካች እምነት እንዲኖረው በማድረግ ለገንዘቡ መከፈል ምክንያት የሆነው 2ኛ ተጠሪ መሆኑን በመጥቀስ ነው። ከግራ ቀኝ ክርክር ሂደት መገንዘብ እንደሚቻለው 2ኛ ተጠሪ ቼኩን ከደንበኛው በመቀበል ለአመልካች ባንክ ሊያስተላልፍ የቻለው ብሔራዊ ባንክ በዘረጋው Ethiopian Automated Transfer System (EATS) በሚባል ሥርዓት ሲሆን በዚህ ሥርዓት መሠረት የቼኩ ተከፋይ የተሰጠውን ቼክ ሂሳብ ወዳለው እና በዚህ ሥርዓት ውስጥ ለታቀፈ ባንክ በማቅረብ በቼኩ ላይ የተጻፈውን ገንዘብ ወደ ሂሳቡ እንዲከፈልለት ቼኩን ሂሳብ ወዳለው ባንክ (Requesting Bank) የሚያስረክብበት እና ቼኩን የተቀበለውም ባንክ ቼኩን ትክክለኛ እና ለክፍያ ብቁ መሆኑን ወይም ክፍያ ለመፈጸም የማያስችል ሌላ ማንኛውም ምክንያት መኖር አለመኖሩን በማረጋገጥ ክፍያ የሚፈጸምበትን ሥርዓት መሠረት በማድረግ ሲሆን በዚህ የክፍያ ሥርዓት መሠረት ቼኩ በተከፋይ የቀረበለት ባንክ ቼኩን ከደንበኛው ከመቀበል እና ለከፋይ ባንክ ከማስተላለፍ ወጪ ቼኩ ትክክለኛና ለክፍያ ብቁ መሆኑን ወይም ክፍያ የማይፈጸምበት ምክንያት መኖር ያለመኖሩን የማረጋገጥ ኃላፊነት እንደሌለበት እንዲሁም ቼክ አወጪው የከፋዩ ባንክ ደንበኛ በመሆናቸው 2ኛ ተጠሪ የቼኩን ትክክለኛነት ለማረጋገጥ የሚችልበት ምንም ዓይነት እድል የሌለው ስለመሆኑ በስር ፍርድ ቤት በተሰጠ ሙያዊ የምስክርነት ቃል መረጋገጡን 2ኛ ተጠሪ ለዚህ ችሎት ባቀረበው መልስ የሚከራከር ሲሆን፣ አመልካች በመልስ መልሱ ይህን የተጠሪን ክርክር ክዶ አይከራከርም። ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ 2ኛ ተጠሪ ቼኩን ከደንበኛው በመቀበል ለክፍያ ብቁ መሆኑን አረጋግጦ ለአመልካች ባንክ ማስተላለፉ፣ አመልካች ለቼክ አቅራቢው ክፍያ ከመፈጸሙ በፊት ለክፍያ በቀረበው ቼክ ላይ የሰፈረ ፊርማ የቼክ አወጪው ፊርማ መሆኑን ለማረጋገጥ ያለበትን ኃላፊነት የሚያስቀር አይደለም። በመሆኑም አመልካች በቼኩ ላይ እንዲተማመን ወይም እንዳይጠራጠር ያደረገው 2ኛ ተጠሪ ሞልቶ የላከለት የክፍያ ሰነድ ነው በማለት አመልካች የሚያቀርበው ክርክር ተቀባይነት የለውም። ስለሆነም 2ኛ ተጠሪ ኃላፊነት የለበትም በማለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠው ወሳኔ የሚነቀፍ ሆኖ አልተገኘም።

በሁለተኛነት ወደ ተያዘው ጭብጥ ስንመለስ፣ እንደሚታወቀው ቼክ የንግድ ወረቀት ከሚባሉ አንዱ ሲሆን እንደቀረበ የሚከፈል፣ በባንክ ተቀማጭ ሂሳብ ያለው ሰው ገንዘቡ ለአራሱ ወይም ለሌላ ወገን እንዲከፈል ሐተታ የሌለው ትዕዛዝ የሚሰጥበት፣ ገንዘብን ተክቶ ክፍያን የሚያቀላጥፍ የንግድ ወረቀት ወይም ሰነድ ስለመሆኑ ከንግድ ህጉ አንቀጽ 732፣ 827፣ 828 እና 854 ድንጋጌዎች ይዘት የምንገነዘበው ነው። በዚህም መሠረት ቼክ የተሰጠው ሰው ቼኩን ለባንክ በማቅረብ ክፍያ እንዲፈጸምለት የመጠየቅ መብት ያለው ሲሆን፣ በቼክ የክፍያ ጥያቄ የቀረበለት ባንክም ቼኩን ያወጣው ሰው ፊርማን ጨምሮ በቼክ ላይ መገለጽ የሚገባቸው ሌሎች ሁኔታዎች ተሟልቶ የቀረቡ መሆናቸውን በማረጋገጥ ቼኩ እንደቀረበለት የመክፈል ኃላፊነት እንዳለበት በንግድ ህጉ አንቀጽ 827 እና 854 ላይ ከተመለከቱት ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል። በቼክ የክፍያ ጥያቄ የቀረበለት ባንክ ክፍያውን ለአምጪው የሚፈጽመው በንግድ ህጉ አንቀጽ 896 እና ተከታዮቹ መሠረት በተደረገው የአደራ ወል መሠረት በባንኩ ከተከፈተው የደንበኛው ሂሳብ በመቀነስ በመሆኑ ክፍያውን

ከመፈጸሙ በፊት ቼኩ ፊርማን ጨምሮ ሌሎች አስፈላጊ ሁኔታዎችን አሟልቶ የቀረበ መሆን አለመሆኑን በጥንቃቄ በማረጋገጥ የደንበኛውን መብት እና ጥቅም የመጠበቅ በወል የተጣለበት ኃላፊነት አለበት። ስለሆነም ባንኩ በአንድ በኩል ቼክ እንደቀረበለት ወዲያውኑ ክፍያ በመፈጸም የቼክን መሠረታዊ ዓላማ ያገናዘበ አገልግሎት የመስጠት ኃላፊነት ሲኖርበት በሌላ በኩል ደግሞ ገንዘቡ ከደንበኛው ሂሳብ ተቀንሶ ደንበኛው ላልታዘዘለት ሰው ክፍያ እንዳይፈጸም የማድረግ የደንበኛውን ጥቅም የመጠበቅ ከወል የመነጨ ኃላፊነት ይኖርበታል። ይህም ማለት ባንኩ ማድረግ የሚገባውን ጥንቃቄ ባለማድረግ በቼክ ክፍያ ፈጽሞ ከተገኘ በተከፈለው ገንዘብ ልክ ለደንበኛው (ለባለ ሂሳብ) ኃላፊነት ይኖርበታል ማለት ነው።

1ኛ ተጠሪ በአመልካች ላይ ክስ ሊያቀርብ የቻለውም በዚህ መነሻነት ሲሆን፣ አመልካች ከሂሳቡ (ከ1ኛ ተጠሪ ሂሳብ) ወጪ ተደርጎ ለሌላ ሰው የተከፈለውን ገንዘብ ለ1ኛ ተጠሪ ለመተካት ኃላፊነት የሚኖርበት ክፍያውን የፈጸመው በቼኩ ላይ የተመለከተውን ፊርማ በሲስተሙ ላይ ከተመለከተው ፊርማ አንፃር በጥንቃቄ አይቶ እና አመሳክሮ ፊርማው 1ኛ ተጠሪን ወክሎ በቼኩ ላይ የሚፈረም ሰው ፊርማ መሆኑን አረጋግጦ መክፈል ሲገባው ይህን ሳያደርግ ክፍያውን መፈጸሙ ሲረጋገጥ ነው። በባንክ በተለመደው አሠራር መሠረት ባንኩ በቼክ ላይ የተፈረመው ፊርማ የቼክ አወጪው ፊርማ መሆኑን የሚያረጋግጠው በዓይን እይታ እንጂ ልዩ የፊርማ መመርመሪያ መሣሪያዎችን በመጠቀም አለመሆኑም የሚታወቅ ነው። ይህም ማለት ባንኩ በቼኩ ላይ የተመለከተው ፊርማ በዓይን እይታ በሲስተሙ ላይ ካለው የፊርማ ናሙና ጋር አንድ ዓይነት መሆኑን አረጋግጦ መክፈሉ ከተረጋገጠ ምንም እንኳን ክፍያው የተፈጸመው ለማይገባው ሰው ወይም ተመሳሳይ በቀረበ ፊርማ መነሻነት መሆኑ ቢረጋገጥም ኃላፊነት አይኖርበትም። “መቃወሚያ ሳይቀርብበት፣ በቅን ልቦና እና ለስራ አፈፃፀም በተለመደው አካሄድ ቼክ የከፈለ ከፋይ በሚገባ ነፃ እንደወጣ ይቆጠራል (A drawee who in the absence of objection pay a cheque in good faith and in accordance with normal business practice shall be deemed to be validly discharged)” በሚል በንግድ ህጉ አንቀጽ 861 ላይ የተመለከተው ድንጋጌም ይህንኑ የሚያስገነዝብ ነው።

የስር ፍርድ ቤት አመልካች ኃላፊነት አለበት በሚል ድምዳሜ ላይ የደረሰው በአመልካች ባንክ ሲስተም ውስጥ የሚገኘውን የ1ኛ ተጠሪ ቼክ ፈራሚዎችን የፊርማ ናሙና ክፍያው በተፈጸመበት ቼክ ላይ ከሰፈረው ፊርማ ጋር የሚመሳሰል መሆኑ አለመሆኑን ዳኛው እራሳቸው በዓይን በማየት ፊርማዎቹ አይመሳሰሉም በማለት ስለመሆኑ ከወሳኔው ይዘት መገንዘብ ይቻላል። በእርግጥ ከላይ እንደተገለጸው አመልካች በቼክ በቀረበለት የክፍያ ጥያቄ መሠረት ክፍያውን ከመፈጸሙ በፊት በቼኩ ላይ የሰፈረው ፊርማ በሲስተሙ ላይ ከተመለከተው የአወጪው የፊርማ ናሙና ጋር ተመሳሳይ መሆን አለመሆኑ የሚረጋገጠው በአይን እይታ እንጂ በሌላ የመመርመሪያ ማሻሻያ አይደለም። ክፍያውን የሚፈጽም ባንክ በቼኩ ላይ ያለውን ፊርማ ከናሙናው ፊርማ ጋር ተመሳሳይ መሆን አለመሆኑን በማረጋገጥ ባንኩ ክፍያውን የፈጸመው ተገቢውን ጥንቃቄ በማድረግ መሆን አለመሆኑ የሚረጋገጠው በምክንያታዊ ሰው እይታ ነው። ጥያቄው ጉዳዩን የተመለከተው ዳኛ በእራሱ እይታ ፊርማው የሚመሳሰል መሆን ያለመሆኑን መለየት የመቻሉ ጉዳይ ነው።

እንደሚታወቀው በክርክር ሂደት የተያዘ የፍሬ ነገር ጭብጥ የሚረጋገጠው በማስረጃ ነው። ማስረጃ ሳይቀርብበት ፍርድ ቤቶች በአንድ የፍሬ ነገር ድምዳሜ ላይ መድረስ የሚችሉት የፍሬ ነገር ጭብጡ በባህርወ ፍርድ ቤቶች ግንዛቤ ሊወስዱበት የሚችሉ (judicial notice) ዓይነት ሲሆን ብቻ ስለመሆኑ ከማስረጃ አቀራረብ እና ምዘና አጠቃላይ መርህ እንዲሁም በፍርድ ቤቶች ከዳበረው ልምድ የምንገነዘበው ነው። በተያዘው ጉዳይ አከራካሪው ጭብጥ በቀረበው ቼክ ላይ የተመለከተው ፊርማ በሲስተሙ ላይ ከተመለከተው ፊርማ ጋር ተመሳሳይ አለመሆኑን በዓይን አይቶ መለየት የሚቻል መሆን አለመሆኑ ነው። በመሠረቱ የሰነድ ማስረጃ ማለት በላዩ ላይ የተጻፈበት፣ የተሳለበት፣ ወይም ማናቸውም ዓይነት ምልክት የተደረገበት ወይም ድምጽ የተቀዳበት ወይም ድምጽና ምስል የተቀረጸበት ሆኖ ለአስረጅነት የሚቀርበውም እንደሁኔታው የተጻፈው ጽሑፍ፣ የተሳለው ስዕል፣ ወይም የተደረገው ምልክት ወይም የተቀረጸው ድምጽ ወይም ምስል ወይም ማናቸውም ነገር ሲሆን ይችላል። ማስረጃውን የሰነድ ማስረጃ የሚያሰኘውም ወረቀትነቱ ወይም ካሴትነቱ ሳይሆን ለማስረጃነት ተፈልጎ ለፍርድ ቤት የሚቀርበው እና ፍርድ ቤት የሚመለከተው ፍሬ ነገር በወረቀት፣ ካሴት እና ወዘተ ላይ ሰፍሮ መገኘቱ ነው። ከዚህም የሰነድ ማስረጃ ሁለት መሠረታዊ ባህርያት ያሉት መሆኑን መገንዘብ ይቻላል። የመጀመሪያው ወረቀቱ ወይም ካሴቱ ተፈላጊውን ፍሬ ነገር መያዝ አለመያዙ ሲሆን፣ ሁለተኛው ሰነዱ የሚይዘው ፍሬ ነገር ፍርድ ቤቱ ለያዘው ጭብጥ አግባብነት ያለው እና የማስረጃነት ብቃቱ ነው። ይህ በመሆኑም ከሰነድ ማስረጃ ጋር በተያያዘ አንድም የሰነዱን ይዘት (ሰነዱ የተፈለገውን ፍሬ ነገር በእርግጥም የያዘ መሆን አለመሆኑ) ሁለትም በሰነዱ ላይ መኖሩ የተረጋገጠው ፍሬ ነገር በፍርድ ቤቱ የተያዘውን ጭብጥ ሊያስረዳ የሚችል መሆን አለመሆኑ ነው። ስለሆነም ክርክሩ የቀረበለት ፍርድ ቤት የያዘውን የፍሬ ነገር ጭብጥ የሚያስረዳ መሆን አለመሆኑን የሰነድ ማስረጃው መመርመር እና የመመዘን ኃላፊነት እንዳለበት ሁሉ ከሰነዱ ይዘት ጋር በተያያዘ ክርክር ሲኖርም ይህንኑ በጭብጥነት በመያዝ (የፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 248/ለ/ ይመለከቷል) መርምሮ እና መዘኖ ሰነዱ የያዘውን ፍሬ ነገር ትክክለኛነት አረጋግጦ ከድምዳሜ ላይ የመድረስ ኃላፊነትም የፍርድ ቤት ሲሆን ይህን የሚያደርገውም የተለያዩ ማስረጃዎችን በመመርመር እንጂ እራሱ ግምት በመውሰድ አይደለም። በማስረጃ መረጋገጥ የሚገባውን ነገር በእራስ ግምት መውሰድ ፍርድ ቤቱን እራሱ አስረጂ እራሱ ፈራጅ እንደሆነ የሚያስገምተው በመሆኑ ፍርድ ቤቶች ይህን እንዲያደርጉ አይጠበቁም።

ከዚህ አንጻር የተያዘውን ጉዳይ ስንመለከት አመልካች በቼኩ ላይ የተፈረመ ፊርማ በፊርማ ናሙናው ላይ ከተመለከተው ጋር ተመሳሳይ መሆኑን በማረጋገጥ ክፍያ ፈጽማለሁ በማለት የሚከራከር ከመሆኑ አንጻር በቼኩ ላይ የተፈረመው ፊርማ በእርግጥም ከፊርማ ናሙናው ጋር አንድ ዓይነት መሆን አለመሆኑ በጉዳዩ ላይ ወሳኔ ለመስጠት በማስረጃ መረጋገጥ የሚገባው ጭብጥ ነው። ይህን ለማረጋገጥ በአስረጅነት የቀረበው እራሱ ክፍያ የተፈጸመበት ቼክ ሲሆን በቼኩ ላይ የተመለከተው ፊርማ ከናሙና ፊርማ ጋር የሚመሳሰል መሆን አለመሆኑ ገለልተኛ በሆነ አካል ታይቶ የሚረጋገጥ እንጂ ዳኛው እራሳቸው አይተው ግምት ሊወስዱበት የሚገባ አይደለም። በመሆኑም በቼኩ ላይ የተመለከተው ፊርማ ከተጠሪ ከተወሰደው የፊርማ ናሙና ጋር አንድ ዓይነት መሆን አለመሆኑን አመልካች በጥንቃቄ የማረጋገጥ ግዴታውን አልተወጣም በሚል ድምዳሜ ላይ

ሊያደርስ የሚያስችል አሳማኝ ምክንያት በሌለበት ሁኔታ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አመልካች ተጠሪ የጠየቀውን ገንዘብ የመክፈል ኃላፊነት አለበት በማለት የሰጠው ወሳኔ የማስረጃ አቀራረብ እና የምዘና መርህን ያገናዘበ ባለመሆኑ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ ተገኝቷል። በዚህ ሁሉ ምክንያትም ተከታዩ ወሳኔ በአብላጫ ድምጽ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 227815 በቀን የካቲት 15 ቀን 2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ወሳኔ እንዲሁም የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 206237 በቀን ሐምሌ 22 ቀን 2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ 348(1) መሠረት ተሻሽለዋል።
2. 2ኛ ተጠሪ ኃላፊነት የለበትም በማለት የተሰጠው የወሳኔ ክፍል ጸንቷል፤ ከክርክሩ ወጪ እንዲሆን ተወስኗል።
3. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተዘግቶ የነበረውን መዝገብ በማንቀሳቀስ ለክርክሩ መነሻ በሆነው ቼክ ላይ የተመለከተው ፊርማ ከ1ኛ ተጠሪ ቼክ ፈራሚዎች የፊርማ ናሙና ጋር በአይን እይታ ተመሳሳይ መሆን አለመሆኑ በፍርድ ቤቱ ወይም በግራ ቀኝ ወይም በተቻለ መጠን ከአመልካች ባንክ ወጪ በሌሎች ባንኮች ከቼክ ክፍያ ጋር በተያያዘ ልምድ ባላቸው የባንክ ባለሙያዎች እንዲታይ ካደረገ በኋላ የቀረበለትን ወጤት መሠረት በማድረግ አመልካች ኃላፊነት ያለበት መሆን አለመሆኑን በተመለከተ የመሰለውን ወሳኔ እንዲሰጥ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 343(3) መሠረት ጉዳዩ ተመልሶለታል።
4. ይህ ችሎት ህዳር 15 ቀን 2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው እግድ ተነስቷል።
5. በዚህ ችሎት የተደረገው ክርክር ያስከተለውን ወጪ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ሄ/መ